

Bölüm 10. MONOPOLCÜ (TEKELCİ) REKABET PİYASASI

Hatırlatma:

1. Tam rekabet piyasası
2. Monopolcü (tekelci) rekabet piyasası **(EKSİK REKABET)**
3. Oligopol piyasası **(EKSİK REKABET)**
4. Monopol (tekel) piyasası

Eksik (Aksak) Rekabet Piyasaları: Birden fazla firmanın bulunmasına rağmen tam rekabetin bulunmadığı piyasalardır.

- i) Monopolcü Rekabet Piyasası
- ii) Oligopol Piyasası

Monopolcü (Tekelci) Rekabet Piyasasının Temel Özellikleri:

- i. Birbiriyle rekabet eden çok sayıda firma
- ii. Farklılaştırılmış ürünler (yakın ikame mallar) **-TAM REKABETTEN FARKLI-**
- iii. Firmaların piyasaya giriş ve çıkış serbest ve kolaydır

Farklılaştırılmış ürünler ya da Ürün farklılaştırması: Ayakkabı satan çok sayıda mağaza var ama marka, ambalajlama, tasarım vb. unsurlar nedeniyle ürünler farklılaşır. Mallar tam rekabette olduğu gibi homojen (aynı) değildir.

Farklılaştırılmış ürünler olması tüketici memnuniyetini artırır.

Monopolcü rekabet piyasasında firma dengesi (kâr maksimizasyonu) nasıl sağlar?

MR=MC koşulu sağlanır (her piyasa türünde olduğu gibi).

Hatırlatma: Çünkü ilave birim üretmenin getirisi, ilave birim üretmenin maliyetinden yüksek olursa ($MR > MC$) firma üretimini arttırır. Ya da ilave birim üretmenin getirisi, ilave birim üretmenin maliyetinden düşük olur ise ($MR < MC$) firma üretimini azaltır. Ancak ve ancak ilave birim üretmenin getirisi ile ilave birim üretmenin maliyeti birbirine eēit olursa firma üretimini değiştirmek istemez ve denge sağlanarak kr maksimize edilir.

Her firma kendi ürettiği farklılaştırılmıē ürün üzerinden bir monopol gücü elde eder. Bu nedenle fiyatı MC'nin üstüne çıkarır. Dolayısıyla monopolcü rekabette kr maksimizasyon koşulu **$P > MR = MC$** şeklinde olur.

Monopolcü rekabet piyasasında piyasada etkinlik sağlanır mı?

Hayır sağlanmaz. Çünkü etkinlik koşulu **$P = MC$** 'dir.

Etkinliğin sağlandığı "Tam Rekabete Piyasası"na göre fiyatlar daha yüksek, miktar daha az olur.

Bölüm 11. Oligopol Piyasası

Az sayıda firmanın piyasaya hakim olduğu bir piyasa türüdür. **Piyasaya girmek zordur**, bu nedenle piyasada az sayıda firma yer alır.

Az sayıdaki firma kendi arasında rekabet eder. Örneğin, firmalar fiyat düşürerek **fiyat rekabetine** girebilirler. Fiyat rekabetinden kaçınmak isteyen firmalar kendi aralarında anlaşarak rekabet etmek yerine tek bir monopol (tekel) firma gibi davranmayı seçebilir. Bu duruma **kartel** adı verilir. Bu oluşumu yani karteli engellemek için yasalar vardır. Türkiye’de bu konu ile ilgilenen kurum “TÜRKİYE REKABET KURUMU”dur.

Oligopol piyasasında firma dengesi (kâr maksimizasyonu) nasıl sağlar?

MR=MC koşulu sağlanır (her piyasa türünde olduğu gibi).

Az sayıda firmanın olmasından dolayı firmalar fiyatlarını marjinal maliyetten daha yüksek tutarlar. Dolayısıyla kâr maksimizasyon koşulu **P>MR=MC** olur.

Oligopol piyasasında piyasada etkinlik sağlanır mı?

Hayır sağlanmaz. Çünkü etkinlik koşulu **P=MC**’dir.

Etkinliğin sağlandığı “Tam Rekabete Piyasası”na göre fiyatlar daha yüksek, miktar daha az olur.

Düopol: Sadece 2 firmanın olduğu özel bir oligopol piyasa türüdür.

PİYASADA YOĞUNLAŞMA ve PİYASA YAPISI

Yoğunlaşma: Az sayıda firmanın piyasadaki toplam satışların önemli bir kısmına hakim olması durumudur.

Yoğunlaşma düzeyi nasıl ölçülür? Bunun bir yolu “**dört-firma yoğunlaşma oranı**”nı kullanmaktır.

Dört-firma yoğunlaşma oranı, piyasadaki en büyük 4 firmanın piyasadaki toplam satışların yüzde kaçına sahip olduğunu gösterir.

Bu oran

i) tam rekabette % 0 denecek kadar az,

ii) monopolda ise % 100'dür.

Dört-firma yoğunlaşma düzeyi arttıkça rekabet azalır.

Oligopol piyasasında da 2, 3 ya da 4 firma varsa dört-firma yoğunlaşma derecesi % 100 çıkar.

Örnek.

Bir otomobil piyasasında 5 firma olsun. 5 firmanın toplam satışlar 1 milyon TL olsun. Firmaların satış gelirleri şöyle olsun: 300 bin TL, 200 bin TL, 200 bin TL, 200 bin TL ve 100 bin TL. Bu piyasada yoğunlaşma düzeyi kaçtır ve piyasa türü hakkında ne söylenebilir?

$$\text{Yoğunlaşma derecesi} = \frac{300.000+200.000+200.000+200.000}{1.000.000} \times 100 = \frac{900.000}{1.000.000} \times 100 = \% 90$$

Piyasa türü: Oligopol.

Bölüm 12. Faktör Piyasaları ve Gelir Dağılımı

Üretim Faktörleri: Emek ve Sermaye.

Emek Faktörünün Fiyatı: Ücret

Sermaye Faktörünün Fiyatı: Faiz

Tam rekabetin bulunduğu üretim faktörleri piyasalarında fiyat, arz ve talep ile belirlenir.

Ceteris paribus (diğer etkenler sabitken) bir faktörün fiyatı arttıkça o faktörden talep edilen miktar azalacak, fiyatı azaldıkça talep edilen miktar artacaktır.

Firmaların kâr maksimizasyon koşulu:

$MC=MR$ olduğunu biliyoruz.

Emek piyasası için de bu koşul geçerli olmalıdır. Yani **kâr maksimizasyon koşulu**,

Bir birim fazla işçi çalıştırmanın ilave maliyeti= Bir birim fazla işçi çalıştırmanın ilave getirisi

a) Emek piyasası açısından 1 birim fazla işçi çalıştırmanın maliyeti ona ödenen **ücrettir** (wage, w).

Bu işçinin yani ilave işçinin getirisine **emeğin marjinal getirisi** (marginal product of labor, MPL) denir.

Dolayısıyla kârını maksimize etmek isteyen bir firma

ücret=emeğin marjinal getirisi ya da **$w=MPL$** (wage=marginal product of labor) koşuluna uymak zorundadır.

b) Sermaye piyasası açısından 1 birim fazla sermaye kullanmanın maliyeti ona ödenen **faizdir** (interest rate, i).

Bu sermayenin yani ilave sermayenin getirisine **sermayenin marjinal getirisi** (marginal product of capital, MPK) denir.

Dolayısıyla kârını maksimize etmek isteyen bir firma

faiz=sermayenin marjinal getirisi ya da **i=MPK** (interest rate=marginal product of capital) koşuluna uymak zorundadır.

Gelir Dağılımı

Gelir dağılımını iki ana başlık altında inceleyebiliriz.

1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı:

2. Kişisel Gelir Dağılımı:

Fonksiyonel gelir dağılımı, bir ülkede bir yılda üretim sürecine katılan üretim faktörlerinin toplam gelirden aldıkları paydır.

Örneğin bir ekonomide toplam gelir 100 TL olsun. Bunun 30 TL'si emek gelirleri (maaş ve ücretler) ve geri kalan 70 TL'si sermaye ve diğer gelirlere (faiz, rant ve kâr) ait olsun. Bu durumda emeğin gelirdeki payı % 30 olur.

Kişisel gelir dağılımı ise ülke gelirlerinin kişiler veya hanehalkı arasındaki dağılımıdır.

Temel olarak 2 yöntemle ölçülebilir:

i) Hanehalkının en düşük gelir düzeyinden en yüksek gelir düzeyine doğru sıralanması ve sonra hanehalkı sayısının beş eşit parçaya bölünüp her grubun gelirden aldığı payı belirtmektir.

ii) Gini katsayısı:

Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır.

0 değeri tam eşitlik, 1 değeri ise tam eşitsizlik durumunu yansıtır.

Bu deęer 0'dan 1'e doğru arttıkça eřitsizlik artar.